

ЦИВІЛІСТИКА

ПАПЛИК О.В.,

аспірант кафедри цивільного права
та процесу*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

УДК 347.72

**ПРАВО АКЦІОНЕРІВ НА ІНФОРМАЦІЮ
ПРО ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА**

Стаття присвячена дослідженню права акціонерів на інформацію про господарську діяльність товариства. У статті визначено суб'єктів, які зобов'язані надавати інформацію акціонеру. Також розкрито особливості отримання інформації акціонером від акціонерного товариства.

Ключові слова: акціонер, корпоративне право, здійснення корпоративних прав, немайнове право акціонера, право акціонера на інформацію.

Статья посвящена исследованию права акционеров на информацию о хозяйственной деятельности общества. В статье определены субъекты, которые обязаны предоставлять информацию акционеру. Также раскрыты особенности получения информации акционером от акционерного общества.

Ключевые слова: акционер, корпоративное право, осуществление корпоративных прав, неимущественное право акционера, право акционера на информацию.

The article scopes right of shareholders to receive information about commercial activities of the company. The article defines subjects that shall provide information to the shareholder. Also the author explains peculiarities of receiving information by shareholder from the joint-stock company.

Key words: shareholder, corporate law, exercising corporate authority, non-tangible right of a shareholder, right of a shareholder to receive information.

Вступ. Засновуючи акціонерне товариство або ж стаючи його учасником, акціонер інвестує власні грошові кошти чи інше майно, в межах якого несе певні ризики, пов'язані із господарською діяльністю товариства. Відтак акціонер зобов'язаний отримувати повну, своєчасну та достовірну інформацію про діяльність товариства, щоб оцінити, наскільки ефективно товариство розпоряджається вкладом такого акціонера, та для визначення подальших напрямків діяльності товариства. У зв'язку з цим дослідження права на інформацію про господарську діяльність товариства є надзвичайно важливим.

Дослідження права акціонерів на інформацію про господарську діяльність товариства здійснювали такі провідні українські вчені, як О.М. Вінник, В.Г. Жорнокуй, В.М. Коссак, В.М. Кравчук, В.В. Луць, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.І. Цікало та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження права акціонерів на інформацію про господарську діяльність товариства, а саме моменту виникнення такого права, суб'єктів, які зобов'язані надавати ту чи іншу інформацію, а також певних особливостей отримання останньої.

Результати дослідження. Ст. 116 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) закріплює таке право учасника господарського товариства, як право на одержання інформації про діяльність товариства. Вказане право також відображене у спеціальному законодавчому акті, який регулює правовий статус акціонерних товариств та визначає права та обов'язки акціонерів. Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про акціонерні товариства», кожною простою акцією акціонерного товариства її власнику-акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства [1]. Корпоративне право на отримання інформації про господарську діяльність товариства із впевненістю можна віднести до немайнових прав акціонерів.

Як зазначила В.Г. Жорнокуй, у ст. 1 ЦК України («Відносини, що регулюються цивільним законодавством») закріплено лише особисті немайнові відносини. Якщо виходити з визначення, наведеного законодавцем, можна зробити висновок, що правовідносини з приводу надання інформації в господарських товариствах, будучи немайновими відносинами і належачи до сфери регулювання цивільного права, можуть бути лише особистим немайновим правовідношенням, а суб'єктивне право учасника на інформацію – особистим немайновим правом [2, с. 82].

Виділяючи особисті немайнові права у певні групи, С.М. Братусь до однієї із таких груп особистих немайнових прав відніс права, які виходять із членства громадян у різного роду організаціях. Науковець наголошує, що зазначені права є невідчужуваними, невіддільними від члена організації, проте належать останньому до моменту виходу із такої організації [3, с. 74].

В.Г. Жорнокуй зазначає, що право учасника (акціонера) на інформацію про діяльність господарського товариства – право відносне; у зв'язку з цим праву його носія протиставляється обов'язок визначеної особи – господарського товариства – надати відповідну інформацію. Крім того, його об'єктом не є нематеріальне благо, невіддільне від особистості носія. Звичайно ж, учасник (акціонер) не може вчинити відчуження свого корпоративного права, залишаючись учасником (акціонером), але саме право відчужується під час виходу його з товариства. Стосовно прав учасника господарського товариства можливим є правонаступництво. У зв'язку з вищевказаним право учасника (акціонера) на інформацію про діяльність господарського товариства не може бути кваліфіковане як особисте немайнове право [2, с. 82].

Погоджуємося з доказами науковця, що об'єктом права акціонера на інформацію про господарську діяльність товариства є благо, яке не є невіддільним від особистості носія, адже вказане право виникає з акції.

Тобто, у разі переходу права власності на акції до нового суб'єкта, за такими акціями йде право на отримання інформації про господарську діяльність товариства, яке може здійснюватися новим власником акцій.

Однак не можемо погодитися з тим, що об'єктом права акціонера на інформацію про господарську діяльність товариства є матеріальне благо.

Ст. 1 Закону України «Про інформацію» передбачає, що інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2, с. 82].

Водночас О. Яриш надає визначення інформації як об'єкта цивільних прав – це нематеріальне благо, що існує у формі відомостей, що мають зміст, представлений у будь-якій формі, доступній для сприйняття людиною чи технічним пристроєм, та на яке не поширюється правовий режим інших нематеріальних благ, якщо інше не встановлено законом. Також О. Яриш зазначає, що об'єктами немайнових прав є немайнові блага, та наводить позицію авторського колективу науково-практичного коментаря до ЦК України за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, відповідно до якої відсутність економічного змісту впливає, перш за все, із самої назви немайнових прав, причиною чого є їх нееконічна природа [5, с. 62–63].

Погоджуємося із вищезгаданою позицією щодо визначення інформації як немайнового блага та зазначаємо, що лише від способів розпорядження акціонером отриманою інформацією залежатиме, чи принесе остання акціонеру матеріальне благо.

В.І. Цікало відносить право акціонерів на отримання інформації про діяльність товариства за зв'язком із розміром частки у статутному капіталі товариства до виду прав, що не пов'язані з розміром частки у статутному капіталі товариства [6, с. 52].

Важливим аспектом у здійсненні акціонерами корпоративного права на інформацію про діяльність акціонерного товариства є момент виникнення останнього.

Так, згідно із ч. 2 ст. 4 та ч. 1 ст. 8 Закону України «Про депозитарну систему України», набуття і припинення прав на цінні папери і прав за цінними паперами здійснюються шляхом фіксації відповідного факту в системі депозитарного обліку. Підтвердженням прав на цінні папери та прав за цінними паперами, що існують у бездокументарній формі, а також обмежень прав на цінні папери у певний момент часу є обліковий запис на рахунку в цінних паперах депонента в депозитарній установі. Документальним підтвердженням наявності на певний момент часу прав на цінні папери та прав за цінними паперами депонента (у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса – відповідного кредитора) є виписка з рахунку в цінних паперах депонента, яка видається депозитарною установою на вимогу депонента або в інших випадках, установлених законодавством та договором про обслуговування рахунка в цінних паперах [7].

Отже, із наведеного вбачається, що підтвердженням прав за акціями, у т. ч. права на отримання інформації про діяльність товариства, є обліковий запис на рахунку в цінних паперах акціонера в депозитарній установі. Відтак із моменту появи вказаного запису акціонер має право реалізовувати право на інформацію.

Тривалий час у літературі та на практиці не було одноставної позиції щодо періоду часу, за який акціонер має право отримувати інформацію про діяльність акціонерного товариства.

Однак, відповідно до постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 25 лютого 2016 р. № 4, учасник (акціонер) товариства може вимагати надання інформації про діяльність товариства з дати, коли він набув статусу учасника (акціонера). Водночас закон не встановлює обмежень щодо періоду часу, за який учасник товариства має право отримувати інформацію (абз. 2 п. 2.33) [8].

Встановивши характер та момент права акціонерів на отримання інформації про діяльність акціонерного товариства, можемо перейти до суб'єктів, які зобов'язані надавати інформацію акціонерам.

Акціонерне товариство. Основним суб'єктом, який зобов'язаний реалізовувати досліджуване право акціонерів, є саме акціонерне товариство.

Ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає перелік документів, які зобов'язане зберігати акціонерне товариство. Ч. 1 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» регламентує, до яких із перелічених у вищезгаданій статті документів акціонерне товариство забезпечує кожному акціонеру доступ, а саме передбачає, що такий доступ забезпечується до таких документів, як: статут товариства, зміни до статуту, засновницький (установчий) договір (п. 1); положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію, інші внутрішні положення товариства, що регулюють діяльність органів товариства, та зміни до них (п. 2); положення про кожен філію та кожне представництво товариства (п. 3); принципи (кодекс) корпоративного управління товариства (п. 5); протоколи загальних зборів (п. 6); матеріали, з якими акціонери мають (мали) можливість ознайомитися під час підготовки до загальних зборів (п. 7); протоколи засідань наглядової ради та колегіального виконавчого органу, накази і розпорядження голови колегіального та одноосібного виконавчого органу (п. 8); протоколи засідань ревізійної комісії, рішення ревізора товариства (п. 9); висновки ревізійної комісії (ревізора) й аудитора (аудиторської фірми) товариства (п. 10); річну фінансову звітність (п. 11); документи звітності, що подаються

відповідним державним органам (п. 13); проспект емісії, свідоцтво про реєстрацію випуску акцій та інших цінних паперів товариства (п. 14); особливу інформацію про товариство згідно з вимогами законодавства (п. 16); звіти наглядової ради (у разі її створення) (п. 17). Абзац 3 ч. 2 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає, що акціонери можуть отримувати додаткову інформацію про діяльність товариства за згодою виконавчого органу товариства або у випадках і порядку, передбачених статутом або рішенням загальних зборів акціонерного товариства [1].

Вищезгадана інформація може бути надана акціонеру у письмовому вигляді, він також може ознайомитися з нею безпосередньо у приміщенні товариства.

Так, ч. 2 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлює, що протягом 10 робочих днів із дня надходження письмової вимоги акціонера корпоративний секретар (у разі його відсутності – виконавчий орган акціонерного товариства) зобов'язаний надати цьому акціонеру завірені підписом уповноваженої особи товариства копії відповідних документів, визначених ч. 1 цієї статті. За надання копій документів товариство може стягувати плату, розмір якої не може перевищувати вартості витрат на виготовлення копій документів та витрат, пов'язаних із пересиланням документів поштою, до моменту надання таких документів. Будь-який акціонер, за умови повідомлення виконавчому органу не пізніше ніж за п'ять робочих днів, має право на ознайомлення з документами, передбаченими ч. 1 цієї статті, у приміщенні товариства за його місцезнаходженням у робочий час. Виконавчий орган товариства має право обмежувати строк ознайомлення з документами товариства, але в будь-якому разі строк ознайомлення не може бути меншим за 10 робочих днів із дати отримання товариством повідомлення про намір ознайомитися з документами товариства [1].

Акціонерне товариство не має права самостійно визначати, у який із двох вищезгаданих способів акціонер ознайомиться із бажаними документами, і повинно відштовхуватися від волі такого акціонера.

Водночас, якщо розмір плати за надання акціонерам копій документів, передбачених ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства», товариством не встановлено, то останнє не має права вимагати від акціонерів здійснення такої оплати, а також не має підстав для відмови у наданні запитуваних документів.

До аналогічних висновків дійшов Вищий господарський суд України у постанові від 20 травня 2013 р. у справі № 5002-19/3718-2012. Розмір плати за надання позивачу копій документів, передбачених ст. 77 Закону України «Про акціонерні товариства», відповідачем не визначений, а тому судова колегія дійшла висновку про відсутність у відповідача (ПрАТ «Кримтаксервіс») правових підстав для відмови у наданні таких копій у зв'язку з їх неоплатою позивачем. Касаційну скаргу позивача задоволено частково та з мотивів необхідності з'ясування фактів, які перебувають поза межами суду касаційної інстанції, відправлено на новий розгляд до суду першої інстанції на новий розгляд [9].

Під час нового розгляду справи у суді першої інстанції відповідач надав у якості доказу у справі положення ПрАТ «Кримтаксервіс» «Про порядок надання акціонерам копій документів ПрАТ «Кримтаксервіс». П. 2.1. вказаного Положення передбачено, що вартість копіювання однієї сторінки складає 0,5 грн. Відтак суди першої та апеляційної інстанцій, відмовляючи позивачу у задоволенні позову про зобов'язання відповідача надати належним чином засвідчені копії документів, застосували до спірних правовідносин вищезгадане положення відповідача.

Однак Вищий господарський суд України у постанові від 10 лютого 2014 р. у справі № 5002-19/3718-2012, частково задовольняючи позовні вимоги акціонера, виходив із того, що за змістом ст. 116 ЦК України та ст. 26 Закону України «Про акціонерні товариства» порядок отримання акціонером інформації може встановлюватися лише законом та установчими документами товариства. З огляду на наведене, зазначив, що суди попередніх інстанцій помилково застосували до спірних відносин Положення про порядок надання акціонерам копій документів ПрАТ «Кримтаксервіс», в частині, що визначає порядок отримання інформації акціонерами. Суд касаційної інстанції зазначив, що не встановлено та з матеріалів

справи не вбачається визначення у статуті ПрАТ «Кримтаксосервіс» порядку отримання інформації акціонерами товариства.

На заяву позивача про надання копій документів відповідач повідомив, що для надання таких копій необхідно відшкодувати фактичні витрати на копіювання через значний обсяг запитуваних документів. Проте з матеріалів справи не вбачається, судами не встановлено та відповідачем не доведено направлення/вручення ним акціонеру рахунку на оплату вказаних послуг або повідомлення акціонеру іншим чином про загальну вартість витрат на виготовлення копій документів та/або їх кількості [10].

Також звертаємо увагу на абз. 3 ч. 2 ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства», який передбачає, що додаткова інформація може бути отримана акціонерами у випадках і порядку, передбаченому рішенням загальних зборів акціонерного товариства.

Таким чином, порядок отримання акціонером інформації про діяльність товариства може бути встановлений імперативними приписами закону, статутом, а також рішенням загальних зборів акціонерного товариства. Водночас сам лише факт встановлення товариством плати за виготовлення копій документів автоматично не зумовлюватиме обов'язку в акціонера здійснювати певну оплату, адже товариство повинно довести до відома такого акціонера загальну вартість витрат на виготовлення копій документів.

Суд. Окрім самого акціонерного товариства, суб'єктом надання інформації також може бути суд.

Так, згідно із п. 3.2 постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство» від 17 грудня 2013 р. № 16, суддя, який прийняв судове рішення, що містить припис про офіційне оприлюднення оголошення (повідомлення), не пізніше дванадцятої години наступного робочого дня формує в автоматизованій системі «Діловодство спеціалізованого суду» в електронній формі оголошення (повідомлення), яке підлягає офіційному оприлюдненню (на сайті Вищого господарського суду України). П. 2.2 вищезгаданої постанови визначає, що офіційному оприлюдненню підлягають оголошення: про порушення справи про банкрутство; повідомлення про введення процедури санації; повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури [11].

Незважаючи на те, що основною метою оприлюднення таких відомостей є виявлення кредиторів, а також осіб, що бажають взяти участь у санації боржника, така інформація адресується невизначеному колу осіб, у т. ч. й акціонеру товариства, який цілком імовірно може не володіти відомостями щодо перебування акціонерного товариства у процесі банкрутства.

Також ч. 1 ст. 122 Господарського процесуального кодексу України передбачає, що у справах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою, та про визнання торговельної марки (знака для товарів і послуг) добре відомою підлягають оприлюдненню судом на офіційному веб-порталі судової влади України ухвала про відкриття провадження у справі та інформація про відкладення розгляду справи або оголошення перерви в засіданні [12].

Якщо обов'язок суду здійснювати оприлюднення інформації у процесі розгляду справи про банкрутство не спрямований конкретно для одержання такої інформації акціонерами товариства, то інформація, передбачена ст. 122 Господарського процесуального кодексу України, спрямована саме на акціонера товариства. Наведене зумовлено тим, що первісно вищезгаданий обов'язок суду впроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 07 квітня 2015 р., № 289-VIII, яким втілено у життя нове для вітчизняного акціонера право на звернення до суду від імені та в інтересах товариства із т. зв. похідним позовом. Тобто наведена інформація повинна поінформувати акціонерів про можливі факти завдання збитків акціонерному товариству його посадовою особою.

Акціонер. Чинне законодавство передбачає не лише право акціонера на отримання інформації про господарську діяльність товариства, а й зобов'язує акціонера надавати певний обсяг інформації іншим акціонерам такого товариства.

Так, згідно з абз. 1 ч. 4 ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства», акціонер приватного акціонерного товариства, який має намір продати свої акції третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це решту акціонерів товариства із зазначенням ціни та інших умов продажу акцій. Повідомлення акціонерів товариства здійснюється через товариство. Після отримання письмового повідомлення від акціонера, який має намір продати свої акції третій особі, товариство зобов'язане протягом двох робочих днів направити копії повідомлення всім іншим акціонерам товариства. Якщо інше не передбачено статутом товариства, повідомлення акціонерів товариства здійснюється за рахунок акціонера, який має намір продати свої акції [1].

Отже, у даному разі джерелом інформації та її володільцем є акціонер приватного акціонерного товариства, який має намір відчужити акції третій особі, а саме товариство виступає лише кур'єром у даних відносинах між акціонерами.

Також абз. 2 ч. 6 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає, що акціонери, які скликають позачергові загальні збори акціонерного товариства, не пізніше ніж за 30 днів до дати проведення позачергових загальних зборів товариства розміщують повідомлення про проведення позачергових загальних зборів у загальнодоступній інформаційній базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку [1]. Тобто законодавець поклав на акціонера частковий обов'язок з інформування інших акціонерів про проведення позачергових загальних зборів.

Інші особи. До інших осіб, які зобов'язані надавати акціонеру інформацію про господарську діяльність товариства, належать особа, яка веде облік права власності на акції товариства, та Центральний депозитарій цінних паперів.

Так, особа, яка веде облік права власності на акції товариства, зобов'язана: на вимогу акціонера надати інформацію про включення його до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах (абз. 3 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про акціонерні товариства»); розіслати повідомлення акціонерам про скликання чергових та позачергових загальних зборів, якщо такі скликаються акціонерами товариства (абз. 2 ч. 1 ст. 35, ч. 7 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Згідно із ч. 7 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства», Центральний депозитарій цінних паперів, у разі вказівки акціонерів, які скликають позачергові загальні збори, також буде зобов'язаний розіслати усім акціонерам повідомлення про загальні збори та інші документи [1].

Висновки. Таким чином, право на інформацію про господарську діяльність товариства є немайновим правом, об'єктом якого є немайнове благо. Досліджуване право виникає в акціонера з моменту появи облікового запису на рахунку в цінних паперах. Акціонер має право вимагати від товариства надання інформації за будь-які періоди діяльності такого товариства. Суб'єктами, які зобов'язані надавати інформацію акціонеру, є: акціонерне товариство, суд, акціонер, особа, яка веде облік права власності на акції товариства, та Центральний депозитарій цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50–51. Ст. 384.
2. Жорнокуй В.Г. Правова природа права на інформацію про діяльність господарсько-го товариства. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. № 33. С. 79–93.
3. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. М.: Госюриздат, 1963. 198 с.

4. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
5. Яриш О. Дефініція інформації як окремого об'єкта цивільних прав. Юридична Україна. 2014. № 9. С. 59–64.
6. Цікало В. Види прав учасників господарських товариств. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 50–54.
7. Про депозитарну систему України: Закон України від 06 липня 2012 р. № 5178-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 39. Ст. 517.
8. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.
9. Постанова Вищого господарського суду України від 20 травня 2013 р. у справі № 5002-19/3718-2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31368834>.
10. Постанова Вищого господарського суду України від 10 лютого 2014 р. у справі № 5002-19/3718-2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37139041>.
11. Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 р. № 16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-13>.
12. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 25. Ст. 188.

ПІДЧЕНКО Ю. О.,
аспірант кафедри цивільного
права і процесу
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 347.919.7+951

ЩОДО ВИДІВ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена класифікації судових рішень, які ухвалюються у справах окремого провадження. Внаслідок аналізу цивільного процесуального законодавства України судові рішення у справах окремого провадження класифіковано за правовими наслідками, змістом та порядком постановлення, а також за можливістю скасування судом, який їх ухвалив.

Ключові слова: судові рішення, окреме провадження, рішення суду, ухвала суду, окрема ухвала суду.

Статья посвящена классификации судебных решений, которые принимаются по делам особого производства. В результате анализа гражданского процессуального законодательства Украины судебные решения по делам особого производства классифицированы по правовым последствиям, содержанию и порядку принятия, а также в зависимости от возможности отмены судом, который их принял.

Ключевые слова: судебные решения, особое производство, решение суда, определение суда, частное определение суда.

